

Branislav Fábry: Politizácia Sacharovovej ceny a sloboda myslenia v Európe

- CZ24 News | 25. října 2021

EU: Nie je žiadnou novou informáciou, že téma ľudských práv a zvlášť slobody myslenia patrí k hlavným nástrojom politiky EÚ. Brusel ju aplikuje voči svojim nepohodlným členom ako Poľsko a Maďarsko, ale najmä voči geopolitickým rivalom a štátom, ktoré odmietajú západný politický a ekonomický model. Aj preto medzi dôležité nástroje zahraničnej politiky EÚ patrí Sacharovova cena za slobodu myslenia. Paradoxom je však to, že EÚ na vlastnom území o slobodu myslenia príliš neusiluje, naopak, v poslednom čase ju stále viac obmedzuje. A práve tento intenzívny boj proti „dezinformáciám“ dovnútra únie kontrastuje s masívnou podporou slobody myslenia v zahraničí.

Vývoj udeľovania ceny

Sacharovova cena za slobodu myslenia je cenou, ktorú **udeľuje Európsky parlament** od roku 1988, a to subjektom, ktoré sa zaslúžili o slobodu myslenia. Otázkou je, prečo práve EP zriadil takúto cenu. Dôvodom je asi to, že EP nie je centrom tvorby práva ani politiky a hoci od roku 1988 získal niektoré právomoci, podstatné rozhodnutia sa stále robia v Európskej komisii či v Rade. Práca EP sa tradične komentovala skepticky, známy je napr. výrok: „Hast du einen Opa, schick ihm nach Európa“. (Ak máš nejakého deda, pošli ho do Európy.) A práve kvôli svojmu malému vplyvu na reálnu politiku sa EP pokúša pritiahnuť pozornosť rôznymi rezolúciami a oceneniami – Sacharovova cena sa tak stala významným nástrojom EP. Bola nazvaná podľa slávneho sovietskeho disidenta A. Sacharova a prvýkrát udelená v roku 1988. Už samotný názov nasvedčoval, že sa bude udeľovať najmä osobám mimo členských štátov EÚ. Kým bola táto cena neznáma, potrebovala si vytvoriť prestíž a laureáti sa stávali skutočné osobnosti boja za slobodu (N. Mandela, A. Dubček). Postupne však prichádzalo k veľmi účelovým nomináciám podľa potrieb zahraničnej politiky EÚ, a to cenu výrazne zdiskreditovalo.

Najčastejšie bola cena udelená laureátom z krajín, v ktorých sa **Západ usiluje o zmenu režimu**. Trikrát ju dostali laureáti z Kuby (2002, 2005, 2010), Bieloruska (2004, 2006, 2020), Číny (1996, 2008, 2019) a Ruska (1988, 2009, 2021). Podľa počtu cien nasledujú kosovski Albánci, ktorí cenu dostali dvakrát (1991, 1998), čo budilo podozrenia najmä v súvislosti s agresiou NATO proti Juhoslávii z roku 1999. Paradoxom je aj to, že keď sa po roku 1999 situácia obrátila a obeťami albánskych čistiek sa stali Srbi, tak EP na Kosovo zabudol. Pritom taký O. Ivanovič by si cenu zaslúžil. Išlo o kosovsko-srbského politika, ktorý aktívne hľadal kompromis s Prištinou, no rokoch 2014 – 2017 ho Albánci držali vo väzbe kvôli obvineniu z vojnových zločinov, aby ho nakoniec oslobodili. Následne v januári 2018 ho niekto zastrelil (orgány v Prištine z vraždy obvinili skupinu Srbov). Samozrejme, treba uznať, že v minulosti si viacerí laureáti cenu za slobodu myslenia reálne zaslúžili, v posledných rokoch však EP rozhodoval s očividnou politickou motiváciou: v roku 2017 počas sporov o funkciu prezidenta vo Venezuele podporil tamojšiu opozíciu, v roku 2018 dostal cenu aktivista O. Sencov z Ukrajiny, v roku 2019 I. Tohti z Číny a v roku 2020 bieloruská opozícia.

Nominácie v roku 2021

Vzhľadom na politizáciu udeľovania Sacharovovej ceny nie je prekvapením, že EP aj v roku 2021 zabudol na ľudí, ako J. Assange či E. Snowden, ktorí otvorili oči obyvateľom západných štátov a donútili ich rozmýšľať o veciach, na aké predtým neboli zvyknutí. Lenže práve osud uvedených disidentov najlepšie ukázal, ako veľmi na Západe upadla sloboda myslenia. Zdá sa však, že čím viac

sloboda myslenia v EÚ upadá, o to intenzívnejšie sa hľadajú príklady z krajín, ktoré nesúhlasia so západným videním sveta. Keďže v tomto roku eskalovali vzťahy EÚ s Ruskom, neprekvapuje, že **Sacharovovu cenu dostal A. Navalný**. Mnohí pritom čakali, že A. Navalnému udelia Nobelovu cenu mieru. A. Navalný je však veľmi kontroverzná postava ruskej politiky s príklonom k ultranacionalizmu a je možné, že aj preto v Nobelovom výbore váhali. Možno sa domnievať, že keby niekto na Slovensku natáčal videá, aké A. Navalný počas vedenia nacionalistického hnutia v RF, už by bol dávno súdený za extrémizmus. Pre neudelenie Nobelovej ceny vnímali viacerí Sacharovovu cenu pre ruského politika ako istú formu útechy. Lenže hoci v RF existujú vážne problémy so slobodou myslenia, cena pre A. Navalného ich nevyrieši, naopak, utvrdí Rusov v predstave o geopolitickej slepote Západu.

Ešte väčším prekvapením než cena pre A. Navalného bola [nominácia J. Áñezovej](#) do trojice kandidátov na ocenenie. Na rozdiel od A. Navalného, ktorý je kritikom ruskej vlády bez vysokej politickej funkcie, táto dáma bola nedávno **prezidentkou Bolívie** a masívne vtedy obmedzovala slobodu. Už spôsob, akým armáda odstavila ľudového prezidenta E. Moralesa a dosadila J. Áñezovú k moci, bol škandalózný. Prezidentka sa následne vo funkcii preslávila netolerantným fundamentalizmom a vulgárnou privatizačnou politikou, ktorá vyvolala sociálne problémy a nepokoje. Zvlášť tvrdo postupovala J. Áñezová voči ľavicovým kritikom vlády a obhajcom práv domorodého obyvateľstva. Pri protestoch proti jej vláde zahynuli desiatky ľudí, nikoho z nich však EP neocenil. Až keď prišlo k zmene vlády a J. Áñezová čelí trestným stíhaniam, tak EP „objavil“ Bolíviu. Návrh na ocenenie J. Áñezovej však je hrubým výsmechom, a to preto, lebo štáty EÚ sa už raz pred Bolíviou v otázke slobody myslenia veľmi blamovali. V roku 2013 donútili pristáť vo Viedni lietadlo bolívijského prezidenta E. Moralesa a protiprávne ho prehľadali, aby zistili, či sa tam nenachádza E. Snowden. Ten sa zaslúžil o slobodu myslenia, je však zrejmé, že keby ho európski „demokrati“ v lietadle chytili, tak by to s ním skončilo veľmi zle.

Sloboda myslenia v Európe

Sloboda myslenia by však nemala byť témou len pre zahraničnú politiku EÚ, pretože výzvam čelí súčasná EÚ i dovnútra. Kým v minulosti európske štáty slobodu myslenia rešpektovali, v poslednom desaťročí sa namiesto obhajoby slobody myslenia a prejavu začalo stále viac hovoriť o hybridnej vojne, dezinformáciách či o hoaxoch. Je to zrejme výsledkom neúspechu „západných práv“ v politike a ekonomike. Do tohto boja za oficiálnu pravdu sa tak aktívne zapojil aj EP, keď výslovne žiadal sledovať zdroje „protieurópskej propagandy“, vyčleniť viac peňazí na „strategickú komunikáciu“, a ďalšie podobné kroky. Proti dezinformáciám tiež aktívne vystupuje **Európska komisia**, ktorá prijala viacero predpisov, vytvorila Akčný plán proti dezinformáciám či osobitné webové stránky na tento boj. Nedávno dokonca vyzvala online platformy, aby prijali prísnejšie pravidlá proti dezinformáciám. Netreba zdôrazňovať, že podobné kroky predstavujú vážnu hrozbu pre slobodu myslenia a od boja proti dezinformáciám je veľmi krátka cesta do totality. V slobodnej spoločnosti by sa mala pravda hľadať v otvorenej diskusii a história už opakovane ukázala, že i mnohé „nespochybniteľné pravdy“ boli plné omylov (téma som sa venoval [tu](#)).

Mnohí poslanci EP žijú naozaj v ilúzii o možnosti presadzovať pravdu mocenskými nástrojmi. Charakteristický bol nedávny [výrok L. Nicholsonovej](#): „Bez spoločného a koordinovaného postupu si s týmto nebezpečným fenoménom neporadíme a donekonečna budeme svedkami nových a nových hoaxov a donekonečna budeme míňať energiu na vysvetľovanie klamstiev...častokrát úplne zbytočne.“ Lenže pokiaľ bude v spoločnosti existovať sloboda myslenia, budú existovať aj hoaxy či dezinformácie a vždy znovu bude treba míňať energiu na ich vyvracanie. **Hľadanie pravdy** sa nikdy neskončí a pri každom novom poznaní sa objaví množstvo otázok a „dezinformácií“, na ktoré bude treba opäť reagovať. Poslanci EP by si nemali myslieť, že v boji o pravdu existuje „konečné víťazstvo“ a najmä by nemali navrhovať riešenia, ktoré z pozície moci potláčajú „nesprávne názory“. Zvlášť

preto, lebo dané mocenské nástroje sa určite neobmedzia len na otázky pandémie, ale budú postihovať aj odporcov zbrojenia či iných dogiem súčasnosti.

Základným problémom súčasnosti nie sú dezinformácie ako také, tie tu existovali aj v minulých storočiach, problémom je nedôveryhodnosť oficiálnej politiky v Európe. Mnohí ľudia prestali mainstreamu v politike a médiách veriť kvôli opakovanému zavádzaniu a práve preto stále častejšie vyhľadávajú informácie z rozličných zdrojov. Keďže sa mainstream dlhodobo snažil presadzovať iracionálne naratívy, napr. o zbrojení, a vylučovať z diskusie racionálnych kritikov zásadných spoločenských problémov, je prirodzené, že stratil dôveru veľkej časti verejnosti. To sa vypomstilo v čase pandémie, keď aj dobre mienené opatrenia vzbudili prirodzenú nedôveru. Odpoveďou na tento jav však nie sú stále nové obmedzenia pre slobodu myslenia, ale sebareflexia mainstreamu. **Súčasná Európa nepotrebuje nové limity pre slobodu myslenia, ale skutočný pluralizmus a seriózný celospoločenský dialóg. A čestný prístup k slobode myslenia.**

Autor: Branislav Fábry

Zdroj: noveslovo